EL-HÂKKA

# ٦٩﴿ سُورَةُ الْحَاقَّةِ

Elhakka Sûresi mekkîdir.

Âyetler - Elli ikidir.

Kelimeleri - Dörtyüz seksen.

Harfleri - Bin altı yüz elli.

Fasılası - ة ٠ ٥ ٠ م ٠ ن ٠ ل harfleridir. « ل » yalnız « الْاَقَاوِيلِ » dedir. Bunun bir âyet sayılmadığı rivayette âyetleri elli birdir.

Bu Sûre, Sûrei Nûnda keşfi sak günü diye işaret olunan Kıyamet günü ahvalinin şerh-ü iyzahiyle öğüdle verecek ve ona makaddime olmak üzere Resullere inanmayan geçmiş ümmetlerin Dünyadaki akibetlerini ıhtar ile başlayıp sonunda Peygambere şâir veya kâhin diyen ve Kur'anı onun kendiliğinden söylemeğe çalıştığı bir şiır veya kehanet diyerek onu tekzîbe kalkışan muasırları redd-ü inzar ile hakikati anlatacak ve netice olmak üzere de Allah tealânın azîm ismini yad ile tesbîh ve tenzihi emredecektir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ اَلْحَآقَّةُ ﴿٢﴾ مَاالْحَآقَّةُ ﴿٣﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَاالْحَآقَّةُ ﴿٤﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ﴿

Sh:»5308

﴿٥﴾ فَاَمَّا ثَمُودُ فَاُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٦﴾ وَاَمَّا عَادٌ فَاُهْلِكُوا بِريحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿٧﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ اَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعٰى كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ﴿٨﴾ فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿٩﴾ وَجَآءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ

قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿١٠﴾ فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ
فَاَخَذَهُمْ اَخْذَةً رَابِيَةً ﴿١١﴾ انَّا لَمَّا طَغَا الْمَآءُ حَمَلْنَاكُمْ فِى
الْجَارِيَةِ ﴿١٢﴾ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَآ اُذُنٌ وَاعِيَةٌ
﴿١٣﴾ فَاِذَا نُفِخَ فِى الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٤﴾ وَحُمِلَتِ
الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ﴿١٥﴾ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ
الْوَاقِعَةُ ﴿١٦﴾ وَانْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَهِىَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ﴿١٧﴾
وَالْمَلَكُ عَلٰى اَرْجَآئِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ
﴿١٨﴾ يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٩﴾ فَاَمَّا مَنْ
اُوتِىَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَآؤُمُ اقْرَؤُا كِتَابِيَهْ ﴿٢٠﴾ انِّى
ظَنَنْتُ اَنِّى مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ ﴿

Sh:»5309

﴿٢١﴾ فَهُوَ فِى عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٢٢﴾ فِى جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٣﴾
قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٤﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيٓئًا بِمَآ اَسْلَفْتُمْ فِى
الْاَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٥﴾ وَاَمَّا مَنْ اُوتِىَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ

يَالَيْتَنِى لَمْ اُوتَ كِتَابِيَهْۚ ﴿٢٦﴾ وَلَمْ اَدْرِ مَاحِسَابِيَهْۜ ﴿٢٧﴾
يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَۚ ﴿٢٨﴾ مَآ اَغْنٰى عَنِّى مَالِيَهْۚ ﴿٢٩﴾
هَلَكَ عَنِّى سُلْطَانِيَهْۚ ﴿٣٠﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُۙ ﴿٣١﴾ ثُمَّ الْجَحِيمَ
صَلُّوهُۙ ﴿٣٢﴾ ثُمَّ فِى سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ
﴿٣٣﴾ اِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ الْعَظِيمِۙ ﴿٣٤﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلٰى
طَعَامِ الْمِسْكِينِۜ ﴿٣٥﴾ فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيمٌۙ ﴿٣٦﴾
وَلَا طَعَامٌ اِلَّا مِنْ غِسْلِينٍۙ ﴿٣٧﴾ لَا يَاْكُلُهُ اِلَّا الْخَاطِـُٔونَۧ﴿﴾

Meali Şerifi

O Hâkka 1 Ne Hâkka? 2 Ve ne bildirdi sana dirayetle? Nedir o Hâkka? 3 İnanmadı Semud-ü Âd o karıaya 4 Amma Semud ihlâk ediliverdiler o tâgıye ile 5 Ve amma Âd onlar da ihlâk ediliverdiler bir sarsar rüzgârı, azgın bir fırtına ile 6 müsellat etmişti Allah onun üzerlerine yedi gece sekiz gün husûm halinde: köklerini kesmek üzere müstemirren 7 Bir de görürsün ki o kavmı o müddet zarfında yıkıla kalmışlar 8 Ve

sanki içleri kof hurma kütükleri imişler 9 Bak şimdi görebilirmisin onlardan bir bekıyye 10 Firavin de geldi, ondan evvelkiler de, mü'tefikeler de hep o hatâ ile 11 Hep rablarının Resulüne âsî oldular o da onları alıverdi mütezayid bir tutuş (kahir bir kabza) ile 12 Halbuki biz o su tuğyan ettiği vakıt sizi akan gemide taşıdık 13 Onu sizlere bir anid yapalım ve belleyici kulaklar bellesin diye 14 Çünkü sur üfürülüp de bir tek nefha 15 O yer ve dağlar yükletilip arkasından da bir çarpılış çarpıldılar mı bir daf'a 16 İşte o gün o vâkıa vukua gelmiştir 17 Ve Semâ yarılmış o da o gün sarkmıştır, öyle ki melekler, kenarları üzerindedir ve üstlerinde o gün rabbının Arşını sekiz hâmil olur 18 O gün arz olunursunuz, öyle ki gizli bir haliniz kalmaz 19 İşte o vakıt kitabına sağıyle irdirilmiş olan kimse der ki: ha alın okuyun kitabımı 20 Çünkü ben sezmiştim ki ben kavuşacağım hisabıma 21 Artık o, hoşnud bir hayatta 22 Yüksek bir Cennettedir 23 Divşirimleri yakında 24 Yeyin için afiyet olsun, takdim ettiklerinize mukabil geçmiş günlerde 25 Amma kitabına soliyle irdirilmiş olan da der ki: eyvah keşke erdirilmese idim kitabıma 26 Ve vâkıf olmasa idim ne imiş? Hisabıma 27 nolurdu iş bitiren olaydı o ölüm 28 Hiç bir şey'e yaramadı benden yana malım 29 Mahv oldu benden saltanat-ü sâmanım 30 Tutun onu hemen bağlayın onu 31 Sonra ancak Cahîme yaslayın onu 32 Sonra bir

zincirde, ki boyu yetmiş arşın, yollayın onu 33 Çünkü o Allahu azîmüşşana inanmıyordu 34 Ve fukaranın yiyeceğine hiç bakmıyordu 35 bu gün de ona yok kanı sıcak bir hısım 36 Ne de bir taam, bir "gıslîn" den başka 37 Ki onu kimse yemez hatâkâr canîlerden başka.

1. ﴿اَلْحَآقَّةُ﴾ o Hâkka - mübteda maba'di haberdir. Lâmı ahd ile El'hakka, El'vâkıa, Essâa gibi Kıyamet gününün isimlerinden olduğunda ıhtilaf yoktur. Fakat hakk, hakka, hakîkat, hâkk tehakk mefhumlariyle alâkasına ve vasfıyyetten



ismiyyete nakline göre bu kelimenin ne gibi bir mefhum ifade ettiği hakkında on küsûr vecih nakl edilmiştir.

1 - Hakk, sâbit ve vâcib ma'nâsına olarak El'hakka, vukuu vâcib, geleceği hiç şübhesiz sâbit olan saat demektir.

2 - Hakk, bir şey'i hakıkati üzere tanımak ve tanıtmak ma'nâsına masdar olarak El'hakka, kendisinde

ümur hakıkatiyle tanınacak, ya'ni eşyanın hakîkatini keşf-ü izhar edecek saat demektir. Bu ma'nâ «

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ » den anlaşılan mefhuma da muvafıktır.

3 - El'hakka, havakkı umuru havi, ya'ni kendisinde sıdk-u tehakkuku vâcib sâbit umur ve ahval vakı' olan

demektir ki Kıyamette vukuu ve vücudu vâcib olan sevab ve ıkab ve saire gibi katiî umuru ifade eder.

4 - Hâkka, hakka ma'nâsınadır. Hakka, hukukun müfredi olan haktan ehasstır. « هٰذِهِ حَقَّتِى »

denir ki bu benim has hakkımdır demek olur.

5 - Hakka, şaşmaksızın inen ve yapacağını yalansız yapan musîbet demektir ki «

لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ » ma'nâsınadır.

6 - Kavm üzerine vukuu hakk olan vakıt demektir ki birinci ma'nâya yakındır.

7 - Her bir doğruluğa iğriliğe, iyiliğe kötülüğe ceza ve mükâfatın hâkk olduğu, ta'biri âharle her âmile

amelinin hakk olduğu vakıt demektir ki o kıyamettir.

8 - Mükellefînin amellerinin hepsinin âsârı tamamiyle tehakkuk edip intizar haddinden çıktığı Hâk saat demektir. Çünkü bütün sevab ve ıkab o gün husule gelir.

9 - Ezherînin kavlince: muhasame ve mügalebe ma'nâsına = « حَافَقْتُهُ فَحَقَّتُهُ » ben onunla haklaştım da ben onu hakladım, ya'ni yenişmek üzere karşılaştım da ben yendim» denilmesinde olduğu gibi haklamk ma'nâsındandır. Çünkü

Sh:»5312

o Allaha dîninde, bâtılla yarışa kalkanları hep haklar, mağlûb eder.

10 - Ebu Müslimim kavlince: El'hakka, « حَقَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ » ma'nâsından fâiledir.

11 - Akıbet, afiyet gibi masdardır ki mahzı hakıkat demek olur.

12 - Kıyametin ismi olması i'tibariyle başkaca mefhum melhuz olmıyarak ismi camiddir. Bunların her birinden bir mefhum anlaşılmakla beraber demek oluyor ki El'hakka: « وَمَآ اَدْرٰيكَ مَاالْحَآقَّةُ » buyurulduğu üzere dirayetle bilinir bir şey değildir.

2. ﴿مَاالْحَآقَّةُ﴾ Ne o Hâkka - bu istifham ı'zam ve tehvîl içindir. Ya'ni ne büyük ne müdhiş hailedir o Hâkka? Demektir. Şu da onun hevl-ü dehşetini te'kittir. 3. ﴿وَمَآ اَدْرٰيكَ مَاالْحَآقَّةُ﴾ ve ne bildirdi sana dirayetle nedir o Hâkka? - «ma» yine istifham için, mübteda, dirayetten « اَدْرٰى » fi'li haber, Peygambere hıtab eden muhatab zamiri « ك » dirayetin birinci mef'ulü « مَاالْحَآقَّةُ » cümlesi ikinci mef'ulüdür. Ya'ni o hâkka öyle büyük öyle müdhiş bir hailedir ki onun şiddet ve fezaatinin azameti mahlûkattan birinin dirayetiyle, tahmin ve takdiri ile bilinemez, kimsenin tesavvuruna, ihatasına sığmaz. Onun ne olduğunu bilfiıl vukuu anlatır. Vukuu da önceden dirayetle değil, ancak Allah tarafından bir ıhbar bir nakl ile bilinebilir. Bundan dolayı sen de onu dirayetinle değil, Hâk tealâ tarafından risaletle bilip haber vereceksin, fakat onun hakikat ve azameti vukuundan evvel tesavvurlara sığmayacağı için ıhbar ile de kavranamaz, ancak tafsîlini araştırmaksızın habere iyman ile rivayeten bilinir. Onun için habere inanmıyanlar onu mücerred aklile, dirayetle

kavrıyamadıklarından dolayı evham, masal, hurafe, şiır, uydurma, aldatma diye türlü lâflarla tekzibe kalkışırlar. Öylelere de en güzel nasîhat dirayetlerin

Sh:»5313

tahmin ve takdirine sığmaz dehşet ve fecaatleriyle vukuu öteden beri kulaklara küpe, dillere dâstan olmuş, geçmiş vak'aların ıhbar ve ıhtariyle istıkbalin namzed olduğu tehlükeleri bir dereceye kadar olsun sezdirmektir. O dirayetle bilinemiyeceğinden ve habere inanmadıklarından dolayı 4. ﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ﴾ Semud kavmı ve Ad kavmı yalan diye tekzib etti, o olacak karı'ayı -

KARI'A, lügatte insanların başlarına çarpan, beyinlerinde patlayan vak'a demek olup Elkarı'a sûresiyle beyan olunacağı vechile insanların firaşi mebsûs, dağların ıhni menfuş gibi olacağı hengâmı iş'ar etmek üzere kıyamet gününün bir ismi ve Hâkkanın ba'zı ahvalidirki bu zikrolunan kavimlerin helâklerinde bundan birer küçük nümune vardır. Onlar tekzîb ettiler de ne oldu? 5. ﴿فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ﴾ - Tâgıye, tugyan eden, haddini aşan vakı'a, tagva

gibi tugyan ma'nasına da gelir. Onların o tagıyesi sûrei Hûdda « وَاَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ » buyurulan sayha ki Hamim secde de Vezzariyatıda « الصاعقه » da onunla müfesserdir. Ve A'rafta « فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ » buyurulan recfe o seyha ile gelen zelzeledir.

6. ﴿بِرِيحٍ صَرْصَرٍ﴾ Rîhi sarsar - şiddetli sesle gürleyen veya çok soğuk fırtına. ﴿عَاتِيَةٍ﴾ azgın - büker büker atar, redd-ü mukavemete ve halâsa çare bulunmaz. 7. ﴿حُسُومًا﴾ - Husûm, uğursuzluk ve idman ma'nalarına masdar olduğu gibi bir de hâsimin cem'i olur. Hasm, bir şey'i kökünden kesmek ve bir marazı kökünden kesmek için ard ardına dağlamak, mütetabian keyye etmek ma'nalarına gelir burada bundan müstear olduğunu söylemişlerdir ki köklerini kesmek için müstemirren demek



olur. Netekim Sûrei Kamerde « فِى يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ » geçmişti. Bundan başka Hamim secdede « فِى اَيَّامٍ نَحِسَاتٍ » buyurulmasına temamen mutabık olmak üzere ba'zıları da

«husûmen» men husat, meş'umat demek olduğunu söylemişlerdir. Bu da köklerini kesecek, hiç hayırlarını bırakmıyacak derecede uğursuz ma'nâsını ifade eder. Ba'zıları da «husumen» masdar olarak mef'uli leh, ya'ni köklerini kesmek için demek olduğuna zâhib olmuşlardır. Berdül'acûze husûm fırtınası husûm güleri, eyyamı husûm ta'birleri lisanımızda da şayi'dir. (Sûrei kamere bak) ﴿صَرْعٰى﴾ - Sarî'in cem'idir. Sarî', çarpılıp yere yıkılmış, burada helâk olmuş demektir. 9. ﴿وَمَنْ قَبْلَهُ﴾ ve ondan evvelkiler - tâ kavmi Nuha kadar kurunı ulâ. Burada tahsîstan sonra ta'mim vardır. Zira Âd ve Semûd da evvelkilerdendir. ﴿وَالْمُؤْتَفِكَاتُ﴾ - Lût kavmının karyeleriki murad ehalisi olan kavmı lûttur. Bu da ta'mimden sonra tahsîstir. İfadenin bu suretle alt üst edilerek dalgalandırılması mevzuı bahsolan Hâkka ve sebebi olan ısyanların manzaralarını ıhtar için ne kadar beliğdir. - ﴿بِالْخَاطِئَةِ﴾ Hatı'e kasd mukabili değil de savab mukabili hata, hatî'e ve cinayet işlemek ki o hata zikrolunan tekzîb cinayetidir.

- 10. ﴿رَابِيَةً﴾ gittikçe artan, mütezayid - onların ısyanlarının ziyadeliği nisbetinde şiddeti artan kahir ve kabza. 11. ﴿لَمَّا طَغَا الْمَآءُ﴾ o su tugyan ettiği vakıt - Ya'ni Nuhun tufanı zamanında ﴿حَمَلْنَاكُمْ﴾ sizi biz taşıdık - tekzîb eden diğerlerinin kökünü keserken sizin kökünüzü kesmedik de iyman eden atalarınızın sulbünde taşıyarak muhafaza ettik .

Sh:»5315

«وَهِىَ تَجْرِى بِهِمْ فِى مَوْجٍ كَالْجِبَالِ» - o cariyede ﴿فِى الْجَارِيَةِ﴾

mantukunca o cereyan içinde akan gemide. Ahdile elcariye, Hazreti Nuhun gemisidir. Mutlaka gemiye cariye ıtlakı da müteareftir. Nitekim:

تِسْعُونَ جَارِيَةً فِى بَطْنِ جَارِيَةٍ

Bir gemi içinde doksan kız demektir. Maamafih burada yalnız elcariye denilmesinde onunla beraber muhatabların o vakıt orada atalarının sulbündeki bir ceryanda mahfuz bulunduklarına da bir iyma vardır. Ya'ni o vakıt o cereyanda sizleri yükleyip muhafaza eden kemi değil biz idik, gemi bizim kudretimizi tanıtmak için surî bir sebebti, ona yüklemenin sebebi ma'nevîsi de iyman idi. Halikî fâil ise biz idik. Biz o vak'ayı, o gemiyi yapdırıp o suyu tugyan ettirip kâfirleri gark ve mü'minleri ona bindirerek mühafaza etmekten ıbaret olan vak'ayı şu hikmet için yapdıkki 12. ﴿لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً﴾ o vak'ayı sizler için ya'ni o vakıt ihlâk edilmeyip o suretle kurtarılmış olan insanlar ve zürriyyetleri için bir tezkire, unutulmayıp anılacak, önünde ve sonunda bizim kudretimizi, sun'u hikmetimizi, kahrımızın şiddetini

ve rahmetimizin vüs'atini ve kendinizin hakıkî selâmetiniz sebeblerini iymanın fâidesini, ısyanın zararını, ilerisi için korunmanın semeratını, ıkabın şiddetini düşündürecek bir ânid, bir öğüd, bir ıbret muhtırası kılalım - da görenler görmiyenlere, duyanlar duymıyanlara ansın, haber versin, çünkü o yalnız dirayetle bilinir şeylerden değildir. ﴿وَتَعِيَهَآ اُذُنٌ وَاعِيَةٌ﴾ ve belleyici kulaklar onu bellesin - dinleyip, hıfzedip, düşünerek mucebince amel etsin, zayi' etmeyip ilerisi için istifade eylesin, kendilerini vaktiyle o cereyanda taşıdığımız gibi taşısın da sonrakilerin istifadesi için neşr-ü ta'mime sebeb olsun.

Bellemiyerek tekzîb eden kulaklar da cezalarını



çeksin. Çünkü 13. « كَذَّبَتْ ـ الخ » den buraya kadar ﴿فَاِذَا نُفِخَ فِى الصُّوْرِ﴾ olan beyanat öyle muhtıra kabîlinden olan küçük Kıyametler demek olup bundan ı'tibaren Kıyameti kübrâ olan Hâkkanın tafsîline şüru' olunuyor. (Nefhı sur hakkında sûrei Nemilde « يَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّوْرِ فَفَزِعَ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ » ve sûrei Zümerde « وَنُفِخَ فِى الصُّوْرِ فَصَعِقَ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ اِلَّا

مَنْ شَآءَ اللّٰهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ» âyetlerine bak).

﴿نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ﴾ kudreti ilâhiyyeden bir tek nefha - bundan zâhir olan nefhai ulâdır. Ki nefhai saniye veya salise daha sonraki safahatta demek olur. Nefhanın Zümer âyetine nazaran nefhai sa'ık veya nefhai kıyam diye iki olduğuna kail olanlardan ba'zıları İbni Abbastan rivayet olarak buna ilk nefha, ya'ni tahrib nefhası demişler, ba'zılarıda « تُعْرَضُونَ » karînesiyle ikinci nefha demişlerdir. Lâkin ilk nefhadan sonrası artık mümted bir vakıt ma'nâsına bir gün addolunmak i'tibariyle nefhai saniyenin yine ondan arz için olmasına mani' değildir. Daha evvel sûrei Nemil âyetini de ayrıca nazarı dikkate alanlar ilk nefha, feza' ikinci mefha, sa'ık, üçüncü nefha kıyam ve arz nefhası olmak üzere üç nefha saymışlar ve bunlardan da ba'zıları bunu ikinci nefhadan i'tibar etmişlerdir. Maamafih bunun nefhai ulâ olup « ﴿وَحُمِلَتِ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ﴾ ، ﴿وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ﴾ » gibi feza' hengâmını « فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً » sa'ık ve tahrib hengâmı olan nefhai saniyeyi, arz da kıyam ve nüşûr, vakfe ve hisab hengâmında olan nefhai saliseyi ifade etmiş ve nefhai ulâ hepsinin mebdei olmak ve hepsi «kün» emrine raci' bulunmak haysiyyetiyle nefhai vâhide ta'bir buyurulmuş olması fehme daha akrebdir. Bir nefha nefh edilip 14. ﴿وَحُمِلَتِ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ﴾ ve Arz-u cibal

hamlolunup uda - haml yüklenip kaldırmak ve taşımak, yüklemek ve

yükletilmek

Sh:»5317

ma'nalarına geldiğine nazaran Arz ve cibalin haml'olunması, yüklenilmesi, aşağıdan yukarı mevkı'lerinden oynatılıp kütle kütle tefrık olunarak kâldırılmalarını yâhud Arzın humulesinin sıkleti nefh ile işba' haline getirilip aşağıdan yukarı içinden dışarı indifa' ve infilâk ile patlıyacak bir vazıyete konulmaları demek olabilir ki evvelkinde infilâk olmuş, ikincisinde ise henüz olmamış ve fakat olmak üzere zelzeleler, ve feza' ve heyecan başlamış bulunuyor. Burada Arz ile cibalin karşılaştırılması Arz ile bütün kürei Arz üzerindeki yükseklikleri baskıları ve ı'vicacları ile evtadı olan dağlardan maada olarak çiğnenmekte bulunan alt tabakaya işaret kasd edildiğini gösterir. Bunda asıl mevzuı mes'ele insanların akıbetlerini beyan olmak i'tibariyle hâkim ve mahkûm tabakatı beşeriyyenin yekdiğerine karşı vaz'ıyyetlerine de bir iymâ vardır. Bu ikisi bir nefha ile böyle mahmul kılınıp, hamlelendirilip, karşılaştırılıp ﴿فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً﴾ arkasından bir dekk, biribirini ezecek vechile bir çarpılış çarpıldıkları vakıt - ki bunda her iki kütleye verilmiş olan nefhın derecesine nazaran üç ihtimal vardır.

BİRİSİ: Arz kütlesi « اِذَا رُجَّتِ الْاَرْضُ رَجّاً » mazmunu üzere sarsılmış da sarsılmış,

recfeye tutulmuş titriyor da titriyor olmakla beraber çarpışmada daha kuvvetli gelmesi suretidir ki bunda

cibal « وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسّاً فَكَانَتْ هَبَآءً مُنْبَثّاً » mazmuunu üzere berhevâ

olup serpilmiş toz duman halinde uçuşup döşenen hebaya dönmüş ve «

«يَوْمَ تَرْجُفُ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا

mazmunu üzere Arz titriyor çalkanıyor da çalkanıyor, dağlar ise potada eriyip akan kum yığını gibi erimiş

akmış « «فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا لَا تَرٰى فِيهَا عِوَجًا وَلَآ اَمْتًا

mazmununun zâhiri vechile binnetice o dağların yeri dümdüz, engin ova haline gelmiş, Arz var fakat Yer

yüzünde ne iniş yokuş, ne tepe, ne iğrilik görünmez olmuş, etrafını sade bir sis, bir duman sarmış bulunur.

Bir çok müfessirîn bu âyetlerin



delâletiyle bu vech üzere ma'nâ vermişlerdir. Bunda Arz üzerinde yine bir hayat tesavvur olunabilir.

İKİNCİSİ, Arza verilen nefha daha çok, alt ve üstten ma'ruz olduğu tazyık daha şiddetli, sarsıntı ve infilâk onun içinden başlamış olmak haysiyyetiyle çarpışmada Arz daha evvel dağılmış, bu cihetle cibal galib gelmiş olmak ıhtimalidir ki bu surette de cibal yerinden oynamış, oturup istinad ettiği arz kalmamış olacağı için dağlar da o infilâk ve müsademe neticesinde eriyip akarak hepsi un ufra, hepsi hebai mensür, bütün kürei Arzın mevkıı düpedüz kaı safsaf halinde bir fezaya dönmüş, ufukta cevvi semâ yarılmıya âmâde bir gamam, bir sis halinde sarkmış bulunur.

ÜÇÜNCÜSÜ, ikisine de verilen kuvvet müsavî gelerek çarpışmada ikisi birden erimiş ve yine aynî netice hasıl olmuş bulunur ki bir hayli müfessirîn de bu vech üzere ma'nâ vermişlerdir. Arzın cazibesiyle alakadar olan ecram manzumesinin de bu sırada ahenkleri ve umumî münasebetleri ve tebeddül ve teşevvüşe düşmüş «

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوَاتُ وَبَرَزُوا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ

» sirri zuhura başlamış olur. Sûrei Müzzemmilin «

وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا

» âyeti birinci ma'nâya, Sûrei Fecrin «

اِذَا دُكَّتِ الْاَرْضُ دَكًّا دَكًّا

» âyeti de üçüncüde zâhirdir. Bir de dekk ve dekke yumuşak ve düz yere ve kumluğa denilir. Kezalik dekke, dükkâna, ya'ni kapı önünde oturmak için üstü satıh

halinde düzeltilmiş sed, ve sekî gibi binaya denir. Dekk etmek masdarı da divar gibi mürtefı' bir şey'i alçaltmak ve düzeltmek için vurup yıkarak hurduhaş etmek ve dakk etmek gibi döğüp ezmek, ve bir şeyin girintisini çıkıntısını, pürüzünü düzeltmek için ezerek veya sürterek, eğeleyerek ve çukurlarını doldurarak her hangi bir suretle tesviye etmeğe denilir. Ki bunlar yekdiğerinin lâzımı gibidir. Ba'zıları da demişlerdirki dekk, daktan daha incedir. Dekte ecza temamen tefrık olunup düzeltilir, dakta ise ecza muhtelif olabilir.

Sh:»5319

Bu fıllerden dekkei vâhide masdarı binai merre olarak bir vurup yıkış, bir eziş, bir düzeltiş ma'nâlarını ifade eder. Bunun her birinin de zikrolunan üç ma'nadan her birine göre bir münasebeti vardır ki

BİRİSİ, bir darbe ile dağların yıkılıp hepsinin bir seviyyeye indirilmesi, sathı Arzın sathı bahir gibi dümdüz edilmesi,

İKİNCİSİ, biribirine bir müsademe ettirmek suretiyle ikisinin de alesseviyye yıkılıp huduhaş edilmesi

ÜÇÜNCÜSÜ de yine bir darbe ile ikisinin birden izale edilip yerlerinde hiç bir şey bırakılmıyarak fezanın düpedüz açılması ma'nâlarıdır. Ki en zâhir görünen evvelkisidir. Ve aynî zamanda bunlar hep insanlara teallukı ı'tibariyle haber verilmekte olduğu için Arz ve cibalin halinden zikri mahal iradei mahal iradei hal kabîlinden üzerinde alçaklı yüksekli tabakatı beşerin çarpıştırılması suretiyle Arzın tesviyesi ma'nâsını da iş'ar etmiş olurlar ki Nemil ve Zümerde « اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ » istisnasının zâhiri de bunu gösterir. Bu ma'nalar « الْاَرْضِ » ın bir hususıyyeti nazarı ı'tibare alınarak mülâhaza edildiği surette de evvelki ümmetlerin misallerinde geçtiği üzere Kıyametin suğrası, vustası, kübrası, daha kübrası bütün meratibi düşünülmüş olur. Bununla beraber cümhur « كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ » mısdakınca hepsini fenai küllî noktai nazarından mülâhaza eylemişlerdir. 15. ﴿فَيَوْمَئِذٍ﴾ işte o gün - dekkei vahide olduğu, nefhai saniye vuku' bulduğu vakıt ﴿وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ﴾ vakı'a vuku' bulmuş - en büyük musîbet olan Kıyamet kopmuş « لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ » sirri zâhir olmuş, Allahın diledikleri müstesna olmak üzere aşağıda ve yukarıda bulunan kimselerin hepsi bir sa'ka ile yıkılıp serilmiştir. 16. ﴿فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ﴾ ﴿وَانْشَقَّتِ السَّمَآءُ﴾ Sema da çatlamış yarılmıştır. -

o da bugün porsumuş sarkmıştır - Allahü a'lem «

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَآءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيلًا» sirri zâhir olmuş,

şems ve kamer tutulmuş, yıldızlar tolunmuş, Sema henüz dürülmemiş fakat hazîn, mükedder, pusarık bir

sîma, gam âlud bir gamam, bir bulut manzarasiyle yarılıp etekleri sarkmış 17.

﴿وَالْمَلَكُ عَلٰٓى اَرْجَآئِهَا﴾ Melek onun etrafı üzerinde-Semanın şakkından heybetle

yarılan sâhalardan etraflarına yarılmıyan cihetlerine doğru çekilmiş, yâhud yarılan sâhadan açılan kenarlar

üzerinde safsaf dizilmiş yâhud Arzın kenarlarına saf dizilmiştir. Erca, asa vezninde kısa elifle canib ve

nahıye ma'nasına olan «reca» nın cem'i olup etraf ve cevanib, yan tarafları veya kenarları demektir. Melek,

ya'ni bu nam ile ma'ruf olan cins, çünkü gelecek «fevkahüm» zamiri bunun ma'nen cemı'olduğunu

gösteriyor. Sûrei Bakarede de geçtiği üzere Melek ve Melâikenin bir farkı olup olmadığı hakkında bir kaç

kavil vardır. Zemahşerî ve daha bir takımları demiştirki Melek, Melâikeden eamdır. Ebu Hayyan da «Melek

ismi cinstir, bununla Melâike murad olunur. Melâikeden eamm olduğu zâhir değildir.» Demiştir.

Zemahşerînin muradı Melek mefhumu Melâike mefhumundan eam demekmidir? Yoksa müfredin istiğrakı

eşmeldir kaidesince sıdakta eam demekmidir? Tefsirinde bu cihet sarih değildir. Ancak delîli ikincisini kasdettiğini ve bundan dolayı burada « وَالْمَلَكُ » denilip velmelâiketü denilmediği işrab ediyor. Ebu Hayyan da buna ilişmiş, lâkin nükteyi söylememiştir. Melek müfred ismi cins, Melâike cemi'dir. Bununlar beraber Melâikenin de müfred gibi ismi cins mevkiinde isti'mali yok değildir. Bu iki kelimenin mefhum ve iştikak noktai nazarından farklarına gelince çokları demişlerdirki «Melek» ismi; mîmi zâid olarak «Me'lek» veya onun maklûbu olan «Me'lek» kelimesinin muhaffefidir. İkisinin

Sh:»5321

cem'i de melâik ve melâike gelir. Me'lek aslında risalet ve sifaret, ya'ni ilçilik demek olup eleke, ülûk veya elâke fi'linden, ismi mastar veya masdarı mîmî, ismi zaman ismi mekân veznidir. Allah tealâdan ilçi ma'nasina isim yapılınca hemze tahfif olunarak melek, yâhud kalbolunarak «mel'ek» denilmiş, melâik diye cemi'lenmiştir. Maamafih Kur'anda hiç «mel'ek» kelimesi yoktur. Cemi'ler kelimenin aslını göstermek ı'tibariyle melâikenin müfredi öyle takdir olunmuştur. Bu taktire göre melek ve melâike müfred ve cemi' demek olup hepsinde de Allah tealâ tarafından risalet mefhumu mu'teberdir demek olur. Ba'zıları da melek mîmi aslî olarak mülk ve melekût maddesinden kuvvet ma'nasınadır demişler. Cem'i emlâk veya alâ gayri

kıyas melâik olabilir. Bu takdirde ikisi bir mefhumda birleşebilir ise de melekte bu kuvvet ma'nası, melâikede evvelki risalet ma'nası daha zâhir görünür. Melek, melâikeden eamdır denilmesi de bundan dolayı olmak melhuzdur. Melâikenin hepsi melektir, kuvvettir. Lâkin melekin hepsi melâike olmak lâzım gelmez. Risalet vazîfesi yapmıyan Melekler vardır. Lâkin Ragıb Müfredatında demiştir ki «Melek lâfzını Nahviyyun Melâike lâfzından kıldılar ve mîmi zâid yapdılar. Ba'zı muhakkîkîn ise onun mülkten olduğuna kail olmuş ve demiştirki Melâikeden siyasiyyata müteallık bir şey'e mütevelli olana feth ile melek denilir, beşerden ise Melik denilir. Her Melek Melâikedir, her Melâike Melek değildir. Melek, «

﴿فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًا﴾ ﴿فَالْمُقَسِّمَاتِ اَمْرًا﴾ ﴿وَالنَّازِعَاتِ

» gibi âyetlerle işaret olunandır. Melekülmevt de bundandır. «

﴿وَالْمَلَكُ عَلٰى اَرْجَآئِهَا﴾ ﴿عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ﴾ ﴿مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِى وُكِّلَ بِكُمْ

» buyurulmuştur اهـ.

Râgıb bu tahkikı beğenmiş görünüyor, bu ifadeden şunları anlıyoruz. Nahviyyuna göre Ebu Hayyanın dediği gibi Melek ve Melâike mefhumda müsavî olmak lâzım geliyor. Melekin Melâikeden eam olduğuna işaret yoktur. Bil'akis tahkıkta Melek Melâikeden ehass, Melâike Melekten eamdır.

Çünkü

Melek Melâikenin siyasete müteallık bir şey'e de mütevvelli olan havassıdır diyen var. Bunu anlatırken « كُلُّ مَلَكٍ مَلَائِكَةٌ وَ لَيْسَ كُلُّ مَلَائِكَةٍ مَلَكًا » ıbaresinde Melâike lâfzı da Melek gibi müfred makamında kullanılmıştır. Netice de buna göre bu âyette « وَالْمَلَائِكَةُ » denilmeyip « وَالْمَلَكُ عَلَىٰ اَرْجَائِهَا » buyurulması Zemahşerînin gösterdiği gibi Melek Melâikeden eamm olmağla ta'mim için değil, melekül'mevt ve müdebbirâtı emir gibi havass cinsini tahsıs için demek oluyor. Zira o sırada Melâike de sa'kaya tutulup « اِلَّا مَنْ شَاءَ اللّٰهُ » istisnasına dahil olanlar kalacaktır. ﴿وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ﴾ ve fevklerinde o gün rabbının Arşını sekiz hâmil olur. - Bulara hamelei Arş denilir. Buradan «semaniyenin» mümeyyizi zikr, edilmemiş sekizin neden ibaret olduğu tasrıh olunmamıştır. En mütebadiri o Meleklerin fevzında sekiz Melek, yâhud sekiz hâmil demek olmasıdır. Dahhâkten sekiz saf diye, Hasenden de bilmem sekiz şahıs mı, sekiz bin mi, sekiz saf mı, sekiz bin saf mı? Diye mervîdir. « فَوْقَهُمْ » zamiri « اَرْجَآ » daki Meleke racı'dir. Onun lâfzan müfred olsa da ma'nen cemi' ya'ni bir tek melek değil, melek cinsi, yâhud bütün melekler demek olduğuna işaret eder. Ba'zıları hameleye irca' ederek hâmillerin kendilerinin fevkında demek olduğunu söylemiş, ba'zıları da âlemin fevkında demiştir. Abd ibni Humeydin Selemeden

rivayet ettiği üzere İbni İshak demiştirki Resulullahın şöyle buyurduğu bize bâliğ oldu «onlar, ya'ni hamelei Arş bugün dörttür, Kıyamet günü olduğunda Allah tealâ onları diğer bir dört ile te'yid edecek sekiz olacaklar.» Ve Hamelei Arşın evsaf ve eşkâline dair muhtelif rivayetler de kaydolunmuştur ki Tirmizî ve Ebu Davud ve İbni Macenin Hazreti Abbastan rivayet eyledikleri «uylukları Semalar kadar uzun sekiz ev'âl» suretinde Melekler haberi ve ba'zılarının naklettikleri «dört suret» haberi o cümledendir. Ebu Hayyan bunların sıhhatine kail olmıyarak demiştirki: o semaniyenin sıfatları hakkında birbirine

Sh:»5323

uymaz « mütekâzib » eşkâl zikretmişler. Biz onların zikrinden sarfınazar eyledik اهـ. Dünya ve Âhıret bütün alemi muhît olan Arş ve Kürsîye dair Ayetelkürsîde ve Sûrei A'rafta ve Sûrei Hudda istiva ayetinde ve daha ba'zı yerlerde söz geçmişdi. Burada da bir tesavvuf seyrani olmak üzere selâmeti fehmi olanlar için şunu mütalea etmekte bir inkişaf olacağını zannediyorum. Muhyiddini Arabî Futuhatı Mekkiyesinin hamelei Arşe dair olan on üçüncü babında şu mealde bir nazm ile söze başlıyarak:

Arş ve Hâmilleri vallahi, Rahman ile mahmüldür,

Ve bu kavil, ma'küldür.

Yoksa mahlûkun ne havl-ü kudreti olur,

O olmasa? Akıl da böyle vârid oldu tenzil de

Cisim ve ruh ve erzak ve mertebe,

Burada senin tertibinden başka tafsîl yok

İşte Arş odur, suretini tahkık edebilirsin;

Ve Rahman ismiyle istiva eden me'müldür.

O Hâmiller sekizdir, onları Allah bilir,

Bu gün ise dörttür, buna niçin, yoktur.

Muhammed, sonra Rıdvan ve Malik

Ve Âdem ve Halil sonra Cibril,

Mikâile İsrafili de ilhak et tam

Sekiz alnı açık yüzü pâk. « غربهاليل »

Der ki: Allah seni te'yid buyursun ey veliyyi hamîm! iyi belle: Arab lisanında Arş ıtlak olunur, mülk murad olunur bir melikin mülküne halel gelince «sülle arşülmelik = melikin arşı sakatlandı» denir, bir de Arş ıtlak olunur, serir «taht» murad olunur. Arş, mülkten ıbaret olduğu takdirde onun hâmilleri onunla kaim olanlardır. Arş serir olduğuf takdirde de onun hâmilleri üzerinde oturduğu ayakları yahud onu sırtlarına yüklenenlerdir. Hâmelei Arşe aded girer. Resulullah onların cümlesini Dünyada dört, Kıyamette sekiz saymıştır. Resulullah sallâllahü aleyhi vessellem « وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ » âyetini okumuş,

sonra demiştir ki, onlar bugün dörttür, ya'ni Dünyada ve «levmeizin semaniye» kavli, ya'ni âhırette. Bize ehli tarîkın ılmen, halen ve keşfen ekberinden İbni Meyserei cîlîden rivayet olundu ki mahmul olan arş mülktür ve o, cisim ve ruh ve gızâ ve mertebede mahsurdur. Âdem ve İsrafil sur için, Cibril ve Muhammed ervah için, Mikâil ve İbrahim erzak için Malik ve Rıdvan va'd-ü va'îd içindir. Mülkte de ancak bunlar vardır. Erzak demek olan gızalar hissî ve ma'nevîdir. Biz bu babda ancak bir tarik zikredeceğizki oda mülk ma'nasına olandır. Çünkü tarikta ona telallûk eden fâideler vardır. Onun hâmilleri onu tedbir ile kaim olanlardan ıbarettir. Ki unsurî sureti, yâhud nurî sureti, ve sureti unsuriyyeyi tedbil eden ruhu, ve sureti nuriyyeyi tedbir eden ruhu, ve unsurî suretin erzakı olan gızayı ve ruhlar için ulûm ve mearif gızasını ve Cennete girmekle saadete ve Cehenneme girmekle şekavete dair mertebei hıssiyyeyi ve ılmî mertebei ruhiyyeyi tedbir eder. Binaenaleyh bu babın mebnası dört mes'ele üzerinedir. Birinci mes'ele suret, ikinci mes'ele ruh, üçüncü mes'ele gıza' dördüncü mes'ele mertebedirki gaye budur. Bunlardan her mes'ele de iki kısma inkısam eder sekiz olur. Bunlar mülk Arşının hamelesidir. Ya'ni o sekiz zuhur edince mülk kaim ve zâhir olur. Ve melîki onun üzerine istiva eyler dedikten sonra bu mes'eleleri birer birer tafsîl edip nihayet dördüncü mes'elede şöyle demiştir: Allah tealâ her âlem için saadet ve şekavette birer mertebe ve menzile

kılmıştırki bunların tafsîlâtı hasre sığmaz, saadeti de ona göredir. Saadeti garazıyye vardır, saadeti kemaliyye vardır, saadeti mülayime vardır, saadeti vaz'ıyye, ya'ni şer'iyye vardır. Şekavet de taksimde öyledir. Garza muvafık olmaz, kemale muvafık olmaz, mizaca muvafık olmaz ki gayri mülâyim denilen budur, şer'a muvafık olmaz. Bunların hepsi ya mahsûs ya ma'kuldür. Mahsûs kısmı, darı şekaya tealluk eden Dünya ve Âhretteki elemler ve darı saadete tealluk eden

Sh:»5325

Dünya ve Âhıretteki lezzetlerdir. Onun halîsı vardır karışığı vardır. Halîsı Âhırete tealluk eder, karışığı Dünyaya tealluk eder. Seıyd, şakıy suretinde zuhur eder, şakıy seıyd suretinde zuhur eder, sonra Âhırette temayüz ederler. Ba'zan Dünyada şakıy şakavetiyle zuhur eder, Âhırete de şakavetle gider. Seıyd de öyle. Lâkin bunlar mechuldurlar. Âhırette temayüz eder belli olurlar. Netekim Allah tealâ « وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ » buyurmuştur. İşte o vakıt meratib ehline öyle lâhık olurki ne inkıta' eder ve tebeddül. Bu beyandan sana, Arş ta'bir olunan mülkün mecmuu demek olan sekizin ma'nası tebeyyün eder. Bu sekiz Hâk tealânın tavsîf olunduğu sekiz nisbet ile alâkadardır ki, hayat, ılim, kudret, irade, kelâm, semı' basar, tekvin sıfatlarıdır.) Mülk de bu sekiz nisbete münhasırdır. Bunlardan

Dünyada zâhir olan dörttür: Suret, hissî gıda', saadet mertebei hissiyyesi, şakavet mertebei hissiyyesi,

Kıyamet günü ise sekiz tamamiyle ıyane zâhir olur. «

وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ» kavli odur. Aleyhissalâtü vesselâm

da onlar bugün dört demiştir. Bunlar, Arşın mülk ile tefsîri takdirindedir. Serir olan arşe gelince: Allah

tealânın bir takım melâikesi vardırki onu sırtlarında taşırlar, onlar da bugün dörttür, yarın mahşer yerine

götürmek için sekiz olacaklardır. Ve bu dört hamelenin suretleri hakkında da İbni meyserenin kavline yakın

haber dahi varid olmuş: denilmiştirki birincisi insan suretinde, ikincisi esed (arslan), üçüncüsü nesr (kartal)

suretinde, dördüncüsü sevr (öküz) suretindedir. Bu, işte samirînin görüb de Musanın ilâhî diye tehayyül

ettiğidir ki kavmına dana yapmış ve «bu işte sizin ilâhınız ve Musanın ilâhı» demişti, kısa ma'lûm. «

اهـ«وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِى السَّبِيلَ.

Yine Şeyhın sözlerindendirki Arşın bir ayağı haber, bir ayağı hukümdür demiş ve bununla Ayetelkürside

geçtiği üzere Hasenden rivayet olunan «kürsî mevzı'ı kademeyndir» sözünün bir te'viline işaret

eylemiştir.

Sh:»5326

Meratibi iyzahı, sekiz Hamilin Hak tealânın sekiz sıfatı zatiyyesi nisbetiyle alâkasına dair olan ifadesi calibi dikkat olmakla beraber Sûrenin evvelinde ihtar olunduğu üzere dirayetle bilinemiyecek olan bu mebhaste en doğrusu yine kendisinin dediği gibi Allah bilir deyip haber hududunu geçmemektir. Mi'rac hadîslerinde makamı birinci Semada gösterilen Ademi, hamelei arş miyanında sayması garib görünür. İbni ebî hatimin İbni zeydden Peygamberden tahric eylediği bir hadîste hamelei arşten İsrafil aleyhisselâmdan maadısının ismi söylenmemiş olduğu ve Mikâilin hamelei arşten olmadığı nakledildiğine, binaenaleyh İsrafil ile beraber Mikâilin ve Cebrail ve Azrailin Hamelei arşten olduklarını zu'medenlerin şayanı i'timad bir haber ile isbatları lâzım gelir. Ve bu babda rivayet olunan haberlerin ekserîsi i'timada şayan değildir denildiğine göre de isimlerin ta'datlarına kitmeyip onları Allah bilir tefvîzında karar etmek elbette sağlam olur. Onun için bizim bu âyetlerden anlayabileceğimiz en açık ma'nâ: o gün Allah tealânın azamet sıfatiyle tecellesini beyan olmasıdır. Netekim Sûrenin âhiri de azîm ismiyle hitam bulacaktır.

18. ﴿يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ﴾ o gün arz olunursunuz - kıyam ve nüşur olmuştur. Mahşerde hakkın huzurı azametinde hisaba çekilirsiniz. Burada arz, hisabdan mecaz olup bir hukümdara askerinin ahvalini görmesi için arz olunmalarına teşbih tarikıyle ifade olunmuştur. Bununla beraber dünyadaki arzlar

gibi zâhirî bir geçitten ıbaret olmadığı anlatılmak üzere şöyle buyuruluyor:

﴿لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ﴾ öyle arz olunursunuzki gizli bir haliniz kalmaz - «

وَبَرَزُوا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ» sirri temamen zâhir olur. İmam Ahmed, Abdibni humeyd,

Tirmizî, İbni mâce, İbni hâtim, İbni merduye ebu museleş'arî radıyallahü anhten rivayet

etmişlerdirki

Sh:»5327

Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem şöyle buyurdu: nâs kıyamet günü üç Kerre arz olunur. Bu arzların

ikisi cıdal ve i'tizarlardır. Amma üçüncüsü işte o zaman ellerde sahîfelerin uçuşması «tetâyüri suhuf». Şimdi

bu şöyle beyan buyuruluyor: 19. ﴿فَاَمَّا مَنْ اُوتِىَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهٖ فَيَقُولُ﴾ Bu

kitab Sûrei İsrada «

وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَآئِرَهُ فِى عُنُقِهٖ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

كِتَابًا يَلْقٰيهُ مَنْشُورًا», âyetinde beyan olunan kitabdırki insanın ömrünün hasılı olan amel

defteri, Dünyada yaptığı ve her gece ve gündüz Meleklerin kaydeyledikleri amellerin sahîfelerinden

müteşekkil defteri kebîr veya onun bilançosu gibi bir sahîfeye yazılmış mizanlı hulâsası veya hisabının

rü'yet edildiğine dair vesîkasıdır. Ve bunun esas yevmiyyesi insanın hergün kendi hafızasında kendi boynuna asılıdır. Burada yemîn. Şimâl mukabili olduğundan sağ el, sağ taraf demektirki, sağlamlık, dürüstlük, uygunluk, temizlik ugur, hayr ve kesb ifade eder. Kitabının insana sağıyle verilmesi ta'birinde mühim nükteler vardır. Evvelâ, insanın bir işini kendi eliyle yapması, kendi kudreti, kendi vasıtasiyle istediği gibi yapması, kesbetmesi demektir. Sağ eliyle yapması sağlam, dürüst, uygun, kendi lehinde iyi yapması, sol eliyle yapması da tersine yapması, arkaya atması ise ihmal etmesi, başkasından umması ma'nalarını ifade eder. Onun için hesenât yazan Melâike sağda, seyyiât yazan Melâike solda denildiği gibi Melek sağdan, Şeytan soldan gelir denilir. Ve eshabı yemîne kitabları sağdan, eshabı şimâle de soldan verilir. Verilmesi ta'biri dahi hepsi Allahın tevfikı, takdiri, hukmü icrasına bağlı olması hasebiyledir. Çünkü « وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَآئِرَهُ فِى عُنُقِهٖ » medlûlünce insanın kendi mukadderatı kendi boynuna geçirilmiş, halk ve emr-ü huküm Allaha aid olmakla beraber insanın mes'uliyyeti ihtiyarî fi'illerine rabt edilmiş olduğu cihetle insan yaptığı hayır ve şer, iyi veya kötü, sevab veya

günah amelleri yaparken kendi isteğiyle yaptığı için onu defterine kaydedecek Meleklere kâtibine emreder gibi kendisi imla ettirip yazdırıyor demek olduğundan kendi yazmış demektir. Eğer o yazdırdığı, hisabına geçirttiği muameleler ileride Hakkın huzurunda kendi yüzünü kara çıkarmıyacak vechile iyi hisab edilmiş matlûbu, zimmeti iyi karşılaştırılmış, yine kendi tarafından hak göziyle kontrol edilmiş kârlı güzel, salih, doğru, dürüst ameller ise o defterler kendi lehinde olmak üzere sağlam, mu'teber, kendi, hisabına güzel yazı ile yazılmış bir defter olacağından o onu sağ eliyle ve lehine hizmet eden sağlam vasıta ile yazmış ve ındel hisab hukmünü i'lâmını verecek olan hâkim de onun lehinde olarak yazısını onun kendine yazdırmış ve binaenaleyh hisabını kolayca kendine gördürüp hukmünü de istediği gibi kendine verdirerek i'lamını sağ eliyle kendine teslim etmiş olur. Böyle olmak için de herkes «

اِقْرَاْ كِتَابَكَ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا » emri mucebince

hergün kendi boynuna geçirilmiş kitabı, yevmiyye defteri demek olan hafızasında kendi nefsini ve Meleklere yazdırdığı amellerini hak göziyle okuyup Allaha karşı kendi vicdanında kendi hisabını görmek ve ona göre « وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَاقَدَّمَتْ لِغَدٍ » emrine tevfikan yarın için hazırlanmak ıktiza eder. Bu da evvel ve âhir Allahın bir tevfikı, sonra o defteri meydana çıkaran ve hukmü verecek olan da nihayet Allah tealâ olduğu cihetle kitabını sağıyle yazan buyurulmamış «kitabı kendiye sağıyle verilen» buyurulmuştur. Vicdanında hergün hakka karşı nefsini muhasebe etmeyen kimse işini arkaya atmış

defterini kendi haberi olmaksızın ve zararını düşünmeksizin ağzına geleni söyliyerek arkadan arkaya yazdırmış demek olacağı gibi, işini Allahın emri dairesinde doğru yapmıyan, eğriyi doğru, doğruyu eğri yapmağa kalkışarak defterini kötü amellerle ve hep zimmet sahîfelerile doldurtan kimse de defterini ters tutmuş, solak yazmış yazdırmış

Sh:»5329

demektir. Halbuki Meleklerin tuttuğu zabt onun aleyhinde olarak muameleyi olduğu gibi göstermiş ve ona imza ettirilmiş olmak haysiyyetiyle sağlam, doğru ve haddi zatinde mu'teber bulunduğundan o kimse de kendi mukadderatını kendi yazmış, fakat kendine düşman gibi aleyhinde olmak üzere tescil ve imza etmiş, ters yola gitmiş olduğunu o gün anlamış bulunur.

Diğer bir nükte: Allaha iyman ederek ve hisabını düşünerek hakk-u hayrı sevüp şerr-ü bâtıldan sakınmış olan kimsenin huzurı Hakta yüzü ak olarak hisabı dost tarafından görülmüş, huküm ve i'lâmı dürüst dost eliyle sağdan lehine verilmiş olur. Bil'akis Allaha küfreden, hakkı ve hayrı sevmeyip nankörlükle aksine giden kimselerin hisabı da sevmediği hasmı tarafından rü'yet edilmiş ve hukmü, i'lâmı da aleyhine olarak

soliyle verilmiş olur. Onun için kitabı kendine sağıyle verilmiş olan kimse o gün dost huzurunda hisab

verirken veya hisabı güzel olduğuna dâir hukmünü, vesîkasını sağlam eline alınca hisabına ümidini veya

neticesinde ıhvanına ferah ve nişatını veya Cennete giderken pasaportunu göstermek üzere der ki

﴿هَآؤُمُ﴾ ha işte size - alın, gelin, bakın ﴿اقْرَؤُا كِتَابِيَهْ﴾ okuyun kitabımı 20.

﴿اِنِّى ظَنَنْتُ اَنِّى مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ﴾ çünkü ben, ben anlamıştım ki ben her halde bir

gün olup hisabıma kavuşacağım - ya'ni böyle ı'tikad etmiş, bu fikir ve zannı beslemiş idim de ona göre

hisabımı ihtiyat ile sağlam, defterimi dürüst tutmuş idim «

اِقْرَاْ كِتَابَكَ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا » emrine imtisal etmiş

idim diye yüz aklığiyle kendini gösterir, sevinir. Bu ma'nâ mü'minin hisaba sureti kat'iyyede iyman ve yakîn

ile inanması lüzümuna mebnîdir. Ekser müfessirîn burada zannı önceden ılim ve

ı'tikad



ma'nâsına olarak bu mealde tefsir etmişlerdir. Maamafih ba'zılarının dediği gibi bu, şu demek de olabilir:

ben hisaba inanmakla beraber bir çok kusurlar ettiğimi ve nefsimde sûi amellerimin kıymeti az olduğunu

biliyor ve bundan dolayı zimmetim çok, matlûbum az çıkmasından korkuyor, hisabımda müşkilâta çatacağımı zannediyordum, halbuki benim farkına varmadığım hisaba bile almadığım en gizli, en küçük amellerim bile takdir olunmuş yüksek kıymetler, ecirler biçilmiş, bu ise benim değerimden, benim kudretimden değil, raufi rahîm olan sevgili rabbımın mahza lûtf-ü keremiyle olmuş bir fadl ü rahmettir, diye sevinir. Herkese bu suretle i'lân eder, i'lâmını gösterir. Bu ma'nâ hem daha zâhir hem daha ahlâkîdir.

Bunun neticesi 21. ﴿فَهُوَ فِى عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ﴾ artık o huşnud bir hayattadır. - Rıza ve huşnudluk sahibinin sıfatı iken radıye ve merdıyye mertebelerinin cem'ına işaret olmak üzere mecazi aklî denilen isnadi mecazî suretiyle mübalega için yaşayışın kendisine nisbet edilmiştir ki yalnız o kendisi razı ve huşnud olmakla kalmıyacak, onun güzel ahlâkından, güzel mesaîsinden feyzlanarak daha ziyade güzelleşmiş olan nefsi hayat da ondan razı o kendisi mardî ve sevimli olacaktır demek olur. Bu da şöyle iyzah olunuyor: 22. ﴿فِى جَنَّةٍ عَالِيَةٍ﴾ âlî yüksek bir Cennette - Dünya Cenneti gibi süfliyyat ile, mihnet ve âlâm ile karışık değil, halıs bir saadet-ü ni'met ve aynı hayat olan yüksek Âhıret Cennetinde, ki 23. ﴿قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ﴾ divşirimleri, ya'ni ıktitaf olunacak yemişleri, meyveleri, ni'metleri, uzakta değil, yakında sarkıp duruyor. Alın istediğiniz kadar 24. ﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيٓـًٔا﴾ yiyin için âfiyetle, içinize sine sine ﴿بِمَآ اَسْلَفْتُمْ﴾ peşin takdim ettiklerinize mukabil.

-İSLÂF, karşılığı veresiye olarak önceden arz-u takdim demektir. Onun için şer'an da selef, ta'biri âharle selem denilen muameleye ıtlak olunurki para peşin mal veresiye olmak üzere yapılan bir alış veriş, daha doğrusu veriş alıştır. Mal ma'lûm, müşteri sağlam olduğu surette parayı peşin veren tüccar için bunda kazanç daha çok olur. Burada « اَسْلَفْتُمْ » buyurulmakla hem bu ma'naya hem « وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا » ma'nasına hem de büyüğe takdim etmek ve ona hizmet eylemekteki büyük istifadeye işaret buyurulmuştur. Bunlar ise darlık zamanında yapılamaz. Çünkü daralmış kimsenin veresi veya hediyye vermeğe hali olamıyacağı gibi müddet de yokdur. Onun için buyuruluyorki ﴿فِى الْاَيَّامِ الْخَالِيَةِ﴾ geçmiş günlerde, yâhud bugünkü derdin bulunmadığı, halin müsaid, başların sağ ve sâlim olduğu boş ve müsaid günlerde - ki Dünyada ölümden veya maraz ve ibtilâdan evvelki fursat günleridir. Bunun da en güzeli gençlik hengâmıdır. Rivayet olunmuşturki o gün Allah tealâ şöyle buyurur: ey dostlarım! Dünyada size ben çok vakıt bakardım benim yolumda dudaklarınız susuzluktan kurumuş, gözleriniz içine çökmüş, karınlarınız kasıklarınıza geçmiş, bugün artık yiyin için, o geçmiş günlerde takdim ettiklerinize mukabil اهـ. İşte bunlar o Hâkkadan böyle murada irerek

kurtulacaklardır. Lâkin vay o günleri boşuna geçirenlere veya sonu gelmez dipsiz hevaya sarf eden veya sermayeyi batakcılara kapdıranlara. Çünkü nice kimseler çalışır, hayır denebilecek şeyler yaparlar amma, Hakk için Allah için değil, halk için riya için kulların keyfine hizmet için yapdıklarından dolayı ecirleri nihayet onlardan alabildikleriyle kalır. Onların fenasiyle de müfliste batan mal gibi batar gider. Hak yanında elem ve hırmandan başka kendilerine bir şey kalmaz. Bütün o Hâkka onların başında patlar, bunlar kitablarını tersine ve

Sh:»5332

solak yazanlardır. Onun için buyuruluyorki - 25. ﴿وَاَمَّا مَنْ اُوتِىَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ﴾ ilh... 27. ﴿يَا لَيْتَهَا﴾ ah nulaydı o - bu « هـا » zamiri mevt vak'asına gönderilmiş mavtei ulâ ile tefsir edilmiştir. Gerçi mevte lâfzı serahaten geçmemiştir, lâkin ma'nen geçmiştir. Hâkkanın başı bununla başlamış ve bunu söyliyen hisabı görünce uyunmış demektir. O vakıt bulunduğu halin tattığı ölüm acısından çok acı ve fecî' olduğunu bil'fıl görerek o halde o mevti temenni edip derki ah nulaydı o ilk ölüm ﴿كَانَتِ الْقَاضِيَةَ﴾ kazıye olaydı - KAZA, bir işi tamamiyle kesip atmak, kat'î hukmü verip icra etmektir. Ya'ni işi bitirip herşey'i kesip

atan olaydı da beni bu felâketten, bu Hâkkadan kurtaraydı. Bu yalnız keşke ölmekle iş biteydi diye geçmişe aid bir temenni değil, ölümden kaçan o adamın gördüğü bu felâket içinde bir daha ölmeğe mum olup da onu şimdi bir halâs çaresi olmak üzere hasretle temenni ettiğini ve bu suretle Hâkkanın ölümden çok şiddetli olacağını ifade eder. O artık ne ölür ne dirilir, sade şöyle hasret ve nedamet çeker 28. ﴿مَآ اَغْنٰى عَنِّى مَالِيَهْۚ﴾ - «ما» burada nefiy veya istifhamı inkârîdir. Ya'ni neye yaradı benden yana malım? Hiç bir şey'e yaramadı, yaradıysa başkalarına yaradı, bana ancak hasret ve azâbı kaldı 29. ﴿هَلَكَ عَنِّى سُلْطَانِيَهْۚ﴾ mahvoldu benden saltanatım - onunla iftihar ettiğim herkese tasallut ettiğim, güvendiğim, mülküm hukûmetim, servet-ü sâmanım, yâhud tutunduğum bütün hüccet ve bürhanım - felâketler içinde fakîr ve dermansız, çaresiz kaldım. Böyle bir sözle nedamet ve tehassür belliki Dünya saltanatına güvenip de hisabını yanlış tutan, başkalarına ceza verdiği halde kendi hakkında cezayı inkâr

Sh:»5333

ederek haksızlığa zulme giden mal ve saltanat sahiblerine aiddir. Müfessirler burada şu fıkrayı kaydederler:

Adudüddevle lakabını almış olan fena Husrev ibni Büveyh şu şi'ri şöylemiş:

لیس شرب الکأس الا فی المطر  و غناء من جوار فی سحر

غانیات سالبات للنهی  ناعمات فی تضاعیف الوتر

هبرزات الکأس من مطلعها  ساقیات الراح من فاق البشر

عضد الدولة وابن رکنها  ملك الاملاك غلاب القدر

Kendine kaderi yenen gallâbü-l'kader demişti, fakat çok geçmeden delirmiş ve dili bu âyetten başkasını söylemez olmuş, « مَآ اَغْنٰى عَنّى مَالِيَهْ. هَلَكَ عَنّى سُلْطَانِيَهْ » diye diye can verip gitmişti. Ölüm kazıye oldu mu? Artık orasını Allah bilir. Şimdi görülmüş bir şey varsa bu sözü defterine sağ eliyle yazmamış, gallâbi kader dediği pamali kader olup gitmiş ve cihan böyle neler yutmuştur. Allah

tealâdan hakkımızda selâmet ve afiyet dileriz.

«Kitabiyeh, hisabiyeh, maliyeh, sultaniyeh» fasılalarında « هـا » fetha üzerine vakf için hâi sekittir.

Daima sâkin okunur. Asli kelime «kitabiye, hasibiye, mâliye, sultaniye» demektir.

30. ﴿خُذُوهُ﴾ tutun onu - ya'ni öyle diyip duran kimseyi. Bu emirler tarafı ilâhîden Zebanîlere

emirdir. O kimsenin ağzından o işe yaramıyan mal ve sultana söyleniyormuş gibi hikâye suretinde

mukadder kavl ile ifade olunmuştur. ﴿فَغُلُّوهُ﴾ hemen bağlayın onu 31.

﴿ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ﴾ sonra ancak Cahîme yaslayın onu - Cahîm şiddetle

köpüren

Sh:»5334

büyük ateş, Cehennemin en şiddetli tabakası. Burada «Cahîm» in takdîmi kasr içindir, ya'ni başka yere

değil, ancak Cahîme. 32. ﴿ثُمَّ فِى سِلْسِلَةٍ﴾ sonra bir zincirde ki bu zincir

﴿ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا﴾ boyu yetmiş arşın - burada bu zıraın nasıl bir zira' olduğu

hakkında sözler söylemişlerse de lüzumsuzdur. Ba'zıları yetmiş adedi tahsıys için değil, «

اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً » gibi çokluktan kinaye olduğunu söylemişler, ba'zıları da

zâhir olan adeddir, hikmetini Allah bilir demişlerdir. Bize öyle geliyor ki bu zincirden murad Allahü a'lem

Dünyadaki ömürdür; Cehenneme yuvarlanan onunla sallanır. Günler veya aylar zincirin birer halkası, her

senesi de sinnin vahidi kıyasîsi olmak ı'tibariyle onun imtidadı, tul mıkyası olan arşın ile ifade olunmuştur.

Şu halde yetmiş arşın boyda demek yetmiş yaşında demek olur, yetmiş denilmesi de maadadan ihtiraz

içnin değil « اَكْثَرُ اَعْمَارِ اُمَّتِى مَا بَيْنَ سِتّينَ وَسَبْعِينَ » buyurulmuş olmasına

nazaran yetmiş yaş bu ümmete ekseriya ömürlerin a'zamîsi olduğuna ve bir de yetmiş yaşına kadar

Dünyayı, Âhıreti anlamamış, tevbekâr olup iyman ve salâha yüz tutmamış olanların ondan sonra salâhları

müsteb'ad bulunduğuna işaret olsa gerektir. Bu emrin hikmeti de şu iki cümle ile beyan buyuruluyor:

birincisi 33. ﴿اِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ الْعَظِيمِ﴾ çünkü o kimse Allahı

azîmüşşana iyman etmiyordu -

İkincisi 34. ﴿وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِينِ﴾ miskîn taamına teşvîk

etmiyordu, fukarai halkı gözetmiyor. Onların ne yediğine bakmıyor, hallerinden anlamıyor, bakımları

çarelerini araştırmıyor, ianede bulunmuyor, kendi bakmadığı gibi sairlerini de teşvîk etmiyor, sonra da

kendisi bir fukara

Sh:»5335

yemeğine tenezzül etmiyor. Saltanat edeceğim diye halkı eziyor, himayelerini düşünmiyordu.

35. ﴿فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا﴾ bugün de ona yok burada ne bir ﴿حَمِيمٌ﴾ -

HAMÎM, lügatte başlıca üç ma'nâya gelir.

BİRİNCİSİ «veliyyi hamîn» gibi yakın, yakılgan hısım veya dost demektir. Burada bununla tefsir etmişlerdir. Ya'ni o Allaha iymanı olmıyan ve fukarayı himaye etmiyen kâfir zalimin o gün kendisini koruyacak bir acıyanı bulunmaz. Çünkü Dünyada kendisine yardaklık eden bütün hısımları, dostları o gün kendisinden sakınırlar kaçarlar. Bundan sonraki Sûrede « وَلَا يَسْـَٔلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا » o gün hısım hısımın halini sormaz, buyurulması da bu ma'nâdandır. Ve buna karîne gibidir.

- 2) « حَمِيمٍ اٰنٍ » gibi kaynar sıcak su ma'nâsına gelir ki Cehennemin suyuna « الْحَمِيمِ » denilmesi bundandır. Burada bu ma'nâya olmadığı zâhirdir.

- 3) Kamusta mezkûr olduğu üzere soğuk su ma'nâsına da gelir. Ezdaddandır. Zira soğuk kaynak suyu sıcakta buğlanır. Burada taam münasebetiyle bu ma'nâ daha münasib görünüyor. Ya'ni ne bir soğuk su

36. ﴿وَلَا طَعَامٌ﴾ ne de bir taam, bir yiyecek, yâhud tatacak ki bu surette içeceğe de şâmil olur.

﴿اِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ﴾ ancak bir gıslînden başka - bir şey yok. GISLÎN, gasl maddesinden yıkantı demek olan gusaleyi andırır bir kelimedirki lügaviyyundan ba'zıları yaradan yagırdan akan cerahitin yıkantısı demişlerdir. İbni Abbastan bir rivayette ehli Cehennemden



akan irin, bir rivayette de «taamın en şerri, en habîsi, en yutulmazı» İbni zeydden «gıslîn ile zakkumun» ne olduğunu kimse bilmez. (Zakkum hakkında Vessaffat ve İzâ vakaa, Sûrelerine bak) bunun herhalde yiyecek nev'inden kötü bir şey olduğunu şu âyet anlatıyor: - 37.

﴿لَا يَاْكُلُهٗۤ اِلَّا الْخَاطِـُٔوْنَ﴾ onu o hâtı'undan, ya'ni öyle işi gücü hata ve hatîe olan

büyük günâhkârlardan, canîlerden başka kimse yemez - hatîenin en büyüğü de zulmi azîm olan şirktir.

Görülüyorki bu hâti'un fasılası yukarıda Fir'avin ve önündekilere ve kavmi Lûta dair olan hâtie fasılasını ihtar etmektedir. Çünkü hâti'un hâtiin cem'idir. Demek ki bunlar Fir'avin ve kavmi Lût gibileridir ki onların en büyük hatîesi tekzîb ve ısyan idi.

Şimdi dirayetle bilinmesine imkân olmıyan o hâkkanın mukaddimatı, dehşeti, keyfiyyeti cereyanı ile neticesi, bu beliğ beyan ve inzar ile belleyecek kulaklara ihbar ve ıhtar olunduktan sonra bundan alınması lâzım gelen en büyük hissayı, en mühim öğüdü, en mühim vazîfeyi tezkir etmek üzere buyuruluyorki:

﴿٣٨﴾ فَلَآ أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٤٠﴾ انَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤١﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ ﴿٤٢﴾ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿

﴿٤٥﴾ لَاَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِۙ ﴿٤٦﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَۙ
﴿٤٧﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٨﴾ وَاِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾ وَاِنَّا لَنَعْلَمُ اَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٥٠﴾ وَاِنَّهُ
لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥١﴾ وَاِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥٢﴾
فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴿﴾

Meali şerifi

Artık yok, kasem ederimki gördüklerinize 38 Ve görmediklerinize 39 O hiç şübhesiz kerîm bir Resulün getirdiği sözdür 40 Ve o bir şâir sözü değildir. Siz pek az düşünüyorsunuz 41 bir kâhin sözü de değildir, siz pek az düşünüyorsunuz 42 O rabbül'âlemînden bir tenzildir 43 O bize isnaden ba'zı lâflar uydurmağa kalkışsaydı 44 Elbette biz onu ondan dolayı yemîniyle yakalar (kuvvetle tutar hıncını alır) dık 45 Sonra da ondan vetînini (iliğini) geser atardık 46 O vakıt sizden hiç biriniz ona siper de olamazdınız 47 Ve o hiç şüphesiz unutulmıyacak bir öğüddür korunacaklar için 48 Bununla beraber biz biliyoruzki sizden inanmıyanlar var 49 Ve her halde o, kâfirler üzerinde bir hasrettir 50 Ve o hiç şübhesiz hakkulyakîndir 51

haydi tesbih et rabbının azîm ismiyle 52

38. ﴿فَلَآ﴾ Demek ki iş öyle zann ettiğiniz gibi kolay değil - ey o tekzîb hatasını irtikâb edip duran hatakârlar - 39. ﴿أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ۙ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ۙ﴾ yemîn ederimki gördüklerinize * Ve görmediklerinize - bunda bütün görülebilen ve görülmiyen,

Sh:»5338

müşahade olunan ve gâib bulunan gizli veya açık herşey, olmuş ve olacak bütün vuku'at dahildir. Atâ, görülen asarı kudret, görülmiyen esrarı kudret demiştir. Ki güzel bir beyandır. Bunu zamanımız ta'birince tabi'at ve maba'dettabi'a diye ifade edebiliriz. Ecsam ve ervah, ins-ü cin ve Melâike, dünya ve âhıret, halk ve halık, ni'amı zâhire ve ni'amı bâtına diye de ifade olunmuştur. Burada Peygamberin gösterdiği ve göstereceği mu'cizeleri ve verilen haberlerin mazî ve istıkbale aid olanlarını indirilen ve indirilecek olan, inanılan ve inanılmıyan âyetleri de mülâhaza etmek lâzım gelir. Kelimelerin asıl ifade ettikleri mantuk şu oluyor: « مَا تُبْصِرُونَ ۙ = her ne ki görüyorsunuz ve göreceksiniz, görür ve görebilirsiniz « وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ۙ = ve her ne ki görmez ve göremezsiniz. Bunlara kasem ise şunu ifade eder:

Sizin şimdiye kadar gördüğünüz ve hâlen görmekte bulunduğunuz ve şimdi görmeyip de ileride göreceğiniz ve görebileceğiniz ve hiç görmiyeceğiniz ve görebileceğiniz neler neler vardır. Neler olmuş ve daha neler olacak, neler gelmiş ve gelecektir. Mazîde, halde ve istıkbalde sizin idrâk edebileceğiniz ve edeceğiniz ve daha idrâk etmediğiniz ve edemiyeceğiniz ne hakîkatler, acı ve tatlı ne vakıalar, ne müsîbetler, ne ni'metler vardır, ey hatakârlar, gafil münkirler, öyle inkâr ve tekzibi kolay sanmayınız, işte onları yaratan ve yaratacak olan ben Allahü azîmüşşan bütün onlara kasem eder de görmek istemediğiniz şu hakîkati gözlerinize sokmak üzere size hal ve istıkbaliyle bütün kâinatı ve acı tatlı her türlü te'minatı göstererek derim ki ﴿اِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ﴾ الخ۰۰۰ Şundan gaflet edilmemek lâzım gelir ki: burada bu kasemde pozitisvizmin en başlı bir hatâsına tenbih vardır: zira tekzîb ve inkârın başlıca iki menşei vardır:

BİRİSİ, Sofestaîlik, safsatacılıktır ki bunlar gördüklerini de tekzîb eder, kendine de inanmaz, inadcılardır.

Sûrei Bakarenin başında da geçtiği üzere bunlar kabili hıtab değildirler. Bunlara söz hiç kâr etmez, başlarını taşa çarpacak fııl gerektir. Maamafih böylelere de «sakın başına taş düşecek» denilsin de dinlemezlerse ki o bütün hasret başlarında kalsın.

BİRİSİ DE pozitivistlik, ya'ni fazla müsbetçilik teassubudur ki bunlar da gördüklerine inanır, görmediklerini tekzîb ederler. Gerçi hataya düşmemek için müsbet yürümek iyidir. Görünür görünmez tehlükelerden korunmak için lâzım olan son yol da odur. Fakat hayattan maksad gördüklerine saplanıp da durmak değil, yürümek, hatalardan, tehlükelerden korunarak hak murada, selâmete irmektir. Bu gaye ise görünen tarafta değil, görünmiyen taraftadır. Asıl tehlükeler görünen cihetten gelen değil, görünmeyen cihetten gelecek olanlardır. Onun için hep isbat olunmuş ve olunacak başka hakîkat yok imiş gibi hep görünene saplanıp da ondan ilerisini büsbütün nefy-ü inkâr ile karşılamak müsbetçilik değil, ayni Sofestaiyenin yaptığı gibi menfî bir körlük ve ınadçılıktan ibaret büyük bir hatadır ki ılmi bildiklerine kasreden, iyman hududuna yaklaşmak istemeyen kuru akılcı rasyonalistlerle mahdud tecribeci pozitivistler hep böyle nefy-ü inkârı isbat zannederek haberlere, harikalara inanmamış akıl ve tecribeleri maverasındaki hakîkatin ateşine yanıp gitmişlerdir. Evet Sûrei Mülkte dahi geçtiği üzere nazar ve tecribe insan için ılm için en yakın yoldur. Fakat tecribe bize gösterir ki hakikat bizim gördüklerimizden ve kavrayabildiklerimizden

ıbaret değildir. Gördüklerimizi, tecribe ettiklerimizi isbat ederken, görmediklerimizi kavrıyamadıklarımızı yetişemediklerimizi nefy-ü inkâra kalkışmak isbatçılık değil, ne aklın ne tecribenin tasdikına ıktiran etmeyen bin menfîliktir. Hiç bir nazar, hiç bir müşahede, hiç bir his, hiç bir akıl hiç bir tecribe görülen mükerreren tecribe olunan haddin ilerisi yoktur

Sh:»5340

burada dur tevakkuf et dememiştir. Bil'akis bütün tecribelerin müsbet olarak verdiği kat'î huküm şudur: duyun gördüklerinizin ilerisi var, binaenaleyh yürüyün, lâkin yolda giderken ilerisini hep gördüklerinizden ıbaret farz ederek ındî kıyas ile yürümeyin ve görmediğiniz bilmediğiniz hâkikatlere, tehlükelere tesadüf edeceğinize iyman ile yürüyün. Hem tecribenin bütün medarı ıhtibar, ya'ni nefsin vâkı'den haber almasıdır. Hak, nefsin vâkıa intıbakındadır. Haberi nazarı dikkate almıyarak kendiliğinden yürüyen nefis, ındî hevasiyle tehlükeye gider. Ihtibar ise süflî olan lems, zevk, şemm hislerinden ibaret olmadığı gibi hissi basardan ibaret de değil, semi' ve hissi bâtın ile akla da alâkadardır. Ve hatta haberin en geniş hududu semi'dedir. O, insana akıl ve basarın kavrıyamıyacağı haberler getirir. İstihbâratın ehemmiyeti büyüktür. Onun içindir ki devletler sifaretlere pek büyük ehemmiyyet verirler. Bil'hassa tehlüke melhuz olan hususâtta

en zaıyf bir haberi bile ihmal etmezler. O halde hiç yalanı tutulmamış, ahlâkı, akıl ve idraki eğrilikle lekelenmemiş bittecribe sıdk-u emanetle tanınmış ne söylediğini, bilir büyük bir muhbirin her mihneti gözüne alarak kat'î bir davâ ile «ben yakinen haber aldım bu böyledir. Şimdi akıllarınızın iremiyeceği bir surette şöyle olacaktır. İnanın sonra anlayacaksınız» diye yemînler ederek verdiği haberi öyle şey olmaz diye tekzibe kalkışmak gerek aklî nazarî ve gerek aklî amelî noktai nazarından pek büyük hata olmazmı? Mekkede zuhur edip de her şey'i göze alarak ey Mekkeliler! Sizler ve bütün insanlık pek büyük bir tehlüke içindesiniz. Eğer Allaha iyman eder benim verdiğim haberleri dinler bana uyar, fedakârlıklar ederseniz gerçi bir çok zahmetler çekeceksiniz, mal ve nüfusça zayiatlar vereceksiniz amma daha büyük tehlükeden, hâkkadan kurtulacak, Kayser ve Kisrayı tepeleyip yalnız hakka kul olarak insanlığa hakkı tanıtacak rehberler olacak Allah



yanında hak murada ireceksiniz, Allah bana böyle dedi ve bana bu Kur'anı verdi. Bu Dünyanın sonu nasıl olsa ölüm değilmi, gelin onunla inliye inliye ateşe gitmektense güle güle can verip hakkın cemaline kavuşalım diye da'vet eden Hazreti Peygambere o zaman bir taraftan gördüklerine saplanarak bir taraftan

gördüklerini bile tamamiyle nazarı ı'tibare almıyarak mecnun diyenlerin bize şiır söylüyorsun veya ba'zan üstüne rast getiren ve ekseriya yalan söyleyen kâhinler gibi kehanet taslıyorsun veya bizi büyüleyip anlamadığımız bir cihetten aldatmak, o suretle kendin istifade etmek yaşamak istiyorsun bize kendi çekip durduğumuz garametler yetişmiyormuş gibi bir de senmi aldatmak istiyorsun diyenlerin ilk nazarda ma'kul gibi görünen sözleriyle sonundaki hâkikat karşılaştırılacak olursa ve filhakika yirmi küsûr sene sonra o müşriklerin, Kayserlerin, Kisraların tepelenip nurı islâmın âleme yayıldığı tecribe sahasında imtihan meydanlarında bilfiıl tehakkuk ederek kendini gösterdiği mülâhaza olunursa âkıl kim, mecnun kim? Hak kimin, aldanan kim olduğu bittecribe tebeyyün etmiş olmazmı? O halde görülene tutunup da müsbet gitmek istiyenler bulundukları noktada durup kalacaklarına bu haberlerin henüz görünmiyen cihetlerini de nazarı ı'tibare alarak tekzip ve inkârdan sakınmak ve bulundukları halde kalamıyacaklarını bilerek Âhıretin o yüksek saadetine irmek için aşk u mahabbetle hakka doğru yürümek daha müsbet ve daha kârlı olmazmı? İşte Allah tealâ bütün tecribelerin, isbatların esası olan «görülen var görülmeyen var gördüklerinize saplanıp kalmayın» düstûrunu telkîn ve bu suretle haberi te'min için görülene ve görülmeyene kasem edip hepsini işhad ederek buyuruyorki 40. ﴿ انّه ﴾ haberiniz olsun o - ya'ni mücerred dirayet ile bilinemiyecek olan o haberleri size bu beliğ beyanat ile bildirip öğüd

vermek üzere okunan Kur'an ﴿لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ﴾ muhakkak kerîm; tekrîm ve ihtirama şayan, kerem ve keramet sahibi yüksek bir Resulün, büyük bir Hak ilçisinin getirdiği sözdür. - O, tekzibe değil, saygı ile, inanç ile dinlenmesi lâzım gelen bir sözdür. Çünkü ilçinin sözü onu gönderenin sözüdür. Burada Resuli kerîmden murad Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhi vesellemdir. « اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ » Sûresinde Resuli kerîm, Cebrail olduğu cihetle burada da öyle olmasına zâhib olanlar olmuşsa da oradaki karînelerle buradaki karînelerin farkı vardır. O arada « لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ذِى قُوَّةٍ عِنْدَ ذِى الْعَرْشِ مَكِينٍ مُطَاعٍ ثَمَّ اَمِينٍ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ وَلَقَدْ رَاٰهُ بِالْاُفُقِ الْمُبِينِ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ» vasıflariyle, sâhibüküm buyurulan Hazreti Peygamberin ufukı mübînde gördüğü kuvvetle Resulün Şeytaniracîm olmadığı anlatılmış olduğundan o Resuli kerîmin Allah tarafından Peygambere gelen Cebrail olduğu zâhirdir. Halbuki onun şâir, kâhin olmadığını söyleyen şu âyetler burada Hazreti Peygamberin kerametini beyanda zâhirdir. Muhakkakki o Kur'anı kerîm bir Peygamberin tebligıdır. 41. ﴿وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ﴾ ve o bir şâir sözü değildir. - Onu bir şiır gibi dinleyip geçmeyin ﴿قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ﴾ siz pek az iyman ediyorsunuz - gerçi bunda sözün belâgatini biraz

takdir etmek ve güzelliğinden bir lemha sezmek gibi iymana benzer cüz'î bir duygu gösterilmiş olursa da bu, onun hakikî kadrini duymamak, Resulûn kerametini, risaletin mahiyyetini, gönderenin azametini, Hâkkanın hakkıyyetini bir hayal farz etmek sizi selâmete çıkaracak, çok yüksek gayelere irdirecek olan o Hak tebligatına küfretmektir. Böyle mislini görmediğiniz şeyleri gördüklerinizin ba'zısına benzetmekle işin içinden çıkacağınızı zannediyorsunuz, şiır ne kadar güzel olursa olsun büyük bir elçinin tebliğ ettiği yürekler oynatan beyanatına şiır demek ne büyük hatâ, ne büyük

Sh:»5343

gaflettir. «وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِى لَهُ» Hakikatini anlamaktan, hakkı teslim ve takdir etmekten uzak olan o duygu, o cüz'î lemhai şuur kâfi değil, Hâkka günü hakkın huzuruna varıldığı vakıt sahibini selâmete çıkaracak hakikî bir iyman ile işe sarılmak lâzım gelir. O bir şâir sözü olmadığı gibi 42. ﴿وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ﴾ bir kâhin sözü de değildir. - Bir takım âyetlerde beyan edildiği üzere kulak hırsızlığı eden gizli Cinler ve Şeytanlarla münasebette bulunarak onlardan telâkki ettiği ba'zı şeylerle zann üzere gayb taşlayan ve hakikati ne olduğunu bilmeksizin gaybdan haber verdiği zu'müne düşerek Cinden huddam kullanan ve kendi teşebbüsiyle gizli ruhlar celbetmek veya şundan bundan

istidlâl ve istihrac suretinde garib ba'zı atmalarla bakıma bakmak, falcılık yapmak san'atiyle uğraşan kimselerin atarak veya uğraşarak söylediği ve ba'zan rast getirip çok kerre de aldandığı ve aldattığı kehanet sözü de değildir.

İbni esîrin Nihayede beyanına göre: kâhin, gelecek zamanda olacak şeylerden haber alıp vermeğe uğraşan ve esrarı bilmek iddiasında bulunandır. Arabda şıkk-u satîh gibi kâhinler vardı, bunlardan kimisi kendisinin Cinden bir tabıı ve bir re'iyyi, ya'ni gözüne görünen güzel bir perisi olup ona haberler getirdiğini zu'm ederdi. Kimisi de soran kimsenin kelâmından, fi'linden, halinden istidlâl ile üstüne vurduracak bir takım esbab mukaddimatiyle işleri bileceğini zu'm ederdiki buna bilhassa «arraf» ismini verirlerdi. Çalınmış olan şey'i ve yitigin yerini bildirdiğini iddia eden gibi. Râgıb da Müfredatında derki: kâhin, gizli geçmiş haberleri bir nevi' zannile ıhbar edendir. Arraf da gelecek haberleri yine bir nevi' zann ile ıhbar edendir. Ve bu iki sınaat gâh hata eder, gâh isabet eder. Zann üzerine mebniy olduklarından dolayı aleyhisselâtü vesselâm «her kim arrafa veyan kâhine gider de onun

dediğinde tasdik eylerse o Ebilkasime indirilmiş olana küfretmiş demektir» buyurdu. Birisi böyle bir şey yaptığı zaman fülân kehanet yaptı denilir. Bununla tehassus ettiği vakıt « كَهَنَ » kâhin oldu» denilir. Kâhinlik yapmağa çalışana da tekehhün etti denilir اهـ. Ahkâmı nücum, Remil, cifir, türlü falcılıkla bakıcılık, manyatizm, ispirtizm, pisişizm, metapisişizm haleti ruhiyyeleriyle medyumluk yapan, onunla uğraşan böyle kimseler her zaman her yerde buluna gelmiştir. Kur'anı, Nübüvvet ve risaleti bunlara benzetmeğe çalışmamalı, bil'akis bunlardan çok yüksek olan hak bir nübüvvet ve risaletin imkânına istidlâl eylemelidir. Zira her nakıs bir kâmili düşündürür. Ey o Kur'ana kâhin sözü diyenler ﴿قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ﴾ siz pek az düşünüyorsunuz - kâhine inanıyor da Allaha ve Peygambere inanmıyorsunuz? Peygamberi kâhine benzetmeğe çalışıyorsunuz. Gerçi öyle demekte şiirden biraz daha derin bir ma'na, bir hadise düşünmek, mazî ve istıkbalden bir haber alabilen, gayba dair bir şey bilen bulunduğunu iddia eyleyen bir nevi'i i'tiraf demektir. Gaybi Allahdan başkasının, bilemiyeceğini düşünmek zannile ılmi ayırmamak olmakla beraber gayb ve şehadeti bilen Hak tealânın varlığını ve onun öyle yalan yanlış bir zann üzere değil, hak bir yakın ile, kerîm bir Resul gönderip sadık haberler verebileceğini düşünmek i'tiraf eylemeği iktıza eyler. Böyle iken ba'zı tesadüf eden bir çok kerre de yalan yanlışla aldatan ve nihayeti bir haberin men'baına vâkıf olmayıp da kulak hırsızlığı kabîlinden şundan bundan çalınarak ve içine Haktanmı, Şeytandanmı nereden geldiği bilinmeksizin bir çok atıp tutmalar

karıştırılarak süslenip söylenmiş olan kâhin sözlerine azçok inanıyor, onlara saplanıyorsunuz da Allahı, Peygamberi düşünmiyor, zann ve tevehhüm ile gayb taşlamakla yakînen bildiği bir hakikati beyan etmek arasındaki farkı nazarı ı'tibare almıyor, Kur'an ile, şâir ve kâhin sözlerini güzel

mukayese

Sh:»5345

etmiyor, vahyi kabul etmek istemiyor, saadet ve felâketinizle alâkadar olan bir hakikati tekzîb ve inkâr eylemekteki tehlükeyi hakkiyle hisaba almıyorsunuz. Eyi düşünün, inanın: Kur'an şâir sözü de değil kâhin sözü de değil, o Resulün risalet namına kendiliğinden söylediği bir söz de değildir. 43. ﴿تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ o, bütün âlemlerin rabbı olan Allah tealâdan indirilmedir. - O Resul, onu olduğu gibi tebliga me'mur, kerîm bir ilçidir. İşte Kur'anın hakikatı budur. Yukarıda resuli kerîmin kavli denilmişti, eksik düşünenler Resul ve kerîm sıfatlarının ma'nasını iyi düşünmiyerek onun hiç olmazsa elfazı Resulün kendi tarafından Allah namına söylediği kendi sözü imiş gibi yanlış bir zanne düşmesinler diye burada Kur'anın hem ma'nası hem nazmı Allah tarafından ceste ceste indirilmiş olduğu tasrih olunarak « تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ » diye hakikati beyan olunmuş ve bunu daha

ziyade te'yid ve isbat için de buyurulmuşturki: 44.

﴿وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْاَقَاوِيلِ﴾ eğer o Resul, bize karşı, ya'ni biz ona söylemeden, emr-ü nehy etmeden bize isnad ederek, bizim namımıza kendiliğinden ba'zı lâflar uydurmağa kalkışsaydı 45. ﴿لَاَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ﴾ biz ondan dolayı yemîniyle elbette tutar yakalardık - burada yemîn «yemînihi» ma'nasına Peygamberin ettiği yemîn yâhud Allah tealânın kuvvet ve kudreti ma'nasına iki veche muhtemildir. Zira yemîn esasen kuvvet demektir. Ya'ni o taktirde bu Kur'an, bu sözler Allah tarafından indirildi diye türlü türlü kasemlerle ettiği yemînler, yalan yere yemîn olacağından dolayı biz onu o yemîniyle yakalar, yâhud kuvvetle tutar hıncını alır, yalanı başına çarpardık 46.

﴿ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ﴾ sonra elbette ondan dolayı vetîynini, kalb damarını (veya iligini) keser atardık. -

VETÎN, kalb damarı, şah damarı, şiryanı ebher, ba'zıları

Sh:»5346

da bel kemiğinin iliği, nuha'ı şevkî demişlerdirki ikisi de kesilince sahibi derhal ölür. Ma'na: o vakıt tekrim

etmek şöyle dursun hem yalanını tutarak rusvay eder hem de i'dam ve ihlâk eylerdik 47.

﴿فَمَا مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ﴾ o vakıt içinizden hiç biriniz mani' olamaz,

onun tarafından müdafea edemezdi - lâkin hâkikat öyle değil, o bir Resuli kerîmdir, öyle yalandan, yalan

yere yemînden müberra, kerem-ü kerameti, mu'cizatı, sıdk-u emaneti zâhir bir Peygamberdir ve o Kur'an

hakikaten rabbül'alemînden bir tenzildir. Tenzilin hikmetlerine gelince - 48.

﴿وَاِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ﴾ ve o korunacak müttakîler için bir tezkiredir. - Bir öğüd,

yollarını gösterecek bir muhtıradır. Onlar için olması, çünkü intifa' edecek olanlar onlar, öyle korunmak

hissini besliyen saygılılardır. 49. ﴿وَاِنَّا لَنَعْلَمُ اَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ﴾ Onunla

beraber biz biliyoruzki sizin içinizden tekzîb eden münkirler vardır. - Ya'ni biz onların cezalarını veririz 50.

﴿وَاِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ ve çünkü o Kur'an, onun kadrini bilmeyip nankörlük

eden kâfirlerin üzerinde muhakkak bir hasrettir. - Onlar Kıyamet günü müttakîlerin sevabını gördükleri

zaman ilel'ebed hasrette kalacaklardır. - 51. ﴿وَاِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ ve o

hiç şübhesiz hakkulyakîndir. - Şiır, kehanet, zann ve tahmin kabîlinden olmak şöyle dursun ılmülyakîn ve

aynülyakînden de daha yüksek olarak hakkulyakîndir. Sûrei vâkı'anın âhirine bak.

O halde ey Resuli kerîm! 52. ﴿فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾.